

КОНЦЕПТ ДИТИНСТВА ЯК СТРУКТУРУЮЧА МЕТАФОРА “КОЛИСКОВОЇ” ДЖ. ГАСКОНЯ

Олена Лілова

Запорізький гуманітарний університет “ЗІДМУ”

Досліджено зміст концепту дитинства в поетичному шедеврї англійського літератора доби Відродження Дж. Гасконя – “Колисковій”. Оригінальне художнє розв’язання елизаветинського літератора – заспівати колискову своїй молодості – надає неповторної вишуканості текстові поезії на рівні його формальної організації та дає змогу авторові викласти одне з основних положень своєї філософії буття. Сенс життя людини, на думку поета, полягає в боріннях, сподіваннях, випробуваннях молодості, якими б ілюзорними не виявилися зрештою надії та які б болісні розчарування не довелося згодом пережити.

Ключові слова: англійський пізньоренесансний поет; елизаветинська література; колискова; концепт дитинства; художній образ; метафора.

Англійського пізньоренесансного поета Дж. Гасконя (1539? – 1577) справедливо вважають одним із найцікавіших і найоригінальніших літераторів 60–70-х років XVI ст. Творча спадщина цього автора, якому довелося відіграти роль новатора відразу в кількох жанрах літератури, тривалий час була на периферії читацької та дослідницької уваги. Тільки в другій половині XX ст., коли активізувались ренесансознавчі студії та з’явилась низка досліджень, присвячених творчості поетів-елизаветинців, літературний спадок Дж. Гасконя привернув до себе увагу фахівців-літературознавців. Що ж до широкого читацького загалу, то український читач поки що, на жаль, не має змоги читати твори Дж. Гасконя в українських перекладах. Російською ж мовою найвизначніші твори цього автора стали доступні завдяки перекладам талановитого російського перекладача та літературознавця Григорія Кружкова [див., зокрема: 1].

Справжнім поетичним шедевром Дж. Гасконя є його “Колискова” (“Gascoigne’s Lullaby”), що була створена на початку 70-х років XVI ст. Західні науковці Л. Натан, В. Кортоп, Дж. Сейтнсбері, К. Муїр, Дж. Бакстон, Дж. Кері та ін. [2; 3, с. 173; 4, с. 17; 5, с. 10; 6, с. 48–49; 7, с. 125], згадуючи цей вірш на сторінках своїх досліджень, суголосні у визнанні “Колискової” напрочуд оригінальним зразком елизаветинської лірики, що несе в собі потужний заряд щирої емоції [8, с. 173]. Цю поезію написав уже вельми досвідчений і зрілий майстер слова, на долю якого випало чимало випробувань та негараздів і на службі, і в особистому житті. Прагнення Гасконя досягти успіху на воєнному поприщі та на літературній ниві так ніколи повною мірою і не справдилися, не принісши йому ані матеріального зиску, ані моральної втіхи. Попри ще доволі молодий вік автора твору, ліричний герой “Колискової” готується до переходу в небуття. Неповторного шарму ця поезія набуває завдяки оригінальному творчому задумові, а саме заспівати колискову власній молодості, висловивши філософський смуток з приводу того, що всім радощам земного життя рано чи пізно настає кінець. Мета цього дослідження – виявити структурні компоненти змістового концепту дитинства, який формується внаслідок втілення творчого задуму поета.

Сама літературна форма колискової визначає провідну тональність твору Гасконя. Розмірений, монотонний ритмічний малюнок вірша дає змогу ліричному героєві

продемонструвати свою здатність спокійно й зважено прийняти неминуче, зберігаючи присутність духу й самовладання. Як відомо, у цьому жанрі народнопісенної поезії змістовий бік другорядний, найважливішим тут постає саме ритмомелодійний компонент, що зумовлено функціональним призначенням твору – присипанням дитини [9, с. 352–353]. Навіть семантика остраху в колисковій, яка формується завдяки присутності в деяких сюжетах образів Сну, Дрімоти, Вовка, Буки тощо, повністю знімається розміреним ритмом колісання, “розспівування асонансних груп, варіантів слів, асемантичних звукосполучень” [10, с. 352–353], котрі виконують заспокійливу роль і допомагають дитині заснути.

Ліричний герой “Коліскової” Дж. Гасконя, відчуваючи себе виснаженим сивим старим, заколисує своїх діточок – свою молодість, юнацькі надії, колись гострий зір, зухвалий дух, “велелюбного Робіна”, – ніби проводжаючи їх за поріг життя, туди, де на них очікує “гавань сну, темрява і тиша” [11, с. 117]. Начебто мудро та без надмірної драматизації він переживає зраду з боку своєї мужності, своїх таких пильних раніше очей та бентежної вдачі. Водночас завдяки наявності у творі умовлянь-заговорювань на зразок “With lullaby then, youth, be still / With lullaby content thy will... With lullaby now take thine ease, / With lullaby thy doubts appease” створюється враження, що в душі ліричний герой ще не готовий до змін. Як видається, він далекий від уявлення про старість, як по-своєму прекрасний період життя людини, коли вона перебуває у стані душевної рівноваги й гармонії з довколишнім світом. Дорогоцінний скарб Гасконевого життєвого досвіду, який поет щедро й відверто прагнув представити на сторінках своїх творів і який мав би стати джерелом мудрості для нащадків, виявився, з погляду офіційних лондонських кіл, нічого не вартим моллохом. На адресу поета лунали звинувачення в розпусті, розбещеності, наклепі, атеїзмові. Тож, не дивно, що героєві “Коліскової” важко змиритися з тією життєвою перспективою, яка відкривається перед ним з віком. Невипадково, у цьому невеличкому ліричному вірші тричі повторюється слово “beguile” (обманювати, відволікати), а в останній строфі з’являється синонімічне дієслово “deceive”. У своєму житті герой нерідко обманювався сам (“if I be not much beguiled”). А тепер, поринувши в сон, він прагне обманути власний розум (“go sleep and so beguile thy mind”), який не може змиритися з тим, що молодість уже позаду. Ліричний герой Гасконя також сподівається на те, що, засинаючи, він позбудеться потреби спостерігати в дзеркалі неблаганні ознаки старіння і так зможе обманути власні очі:

With lullaby then wink awhile,

With lullaby your looks beguile... [12, с. 354]

Таке свідоме прагнення до самообману свідчить про те, що продиктована віком потреба нарешті постатечніти, по-іншому побачити й відчутти себе і світ навколо себе, ліричний герой сприймає не як цілком природний процес переходу до іншого вікового стану, а як болісне силування власної натури. Про неготовність ліричного героя до змін свідчить також рядок “I can no more delays devise” [12, с. 355], тобто він не може більше вигадувати приводів для відтермінування чи відкладання тих змін, що мають з ним відбутися, того старіння-умирання. Ліричний герой мусить докласти неабияких зусиль, щоб приборкати свою палку та енергійну вдачу. Ця неготовність героя до змін яскраво виражається в образах його галасливих та неслухняних діточок (зухвалих молодих років, нездійснених надій, непокірного духу тощо), яких він прагне заколисати.

Окрім власне літературної форми колискової та образів дітей, концепт дитинства у творі містить і також терпиме, поблажливе ставлення дорослої людини до пустощів неслухняних малих. Усвідомивши суєтність багатьох життєвих прагнень і зусиль, ліричний герой “Коліскової” покладає надії на те, що відтепер його поведінкою керуватиме здоровий глузд і розсудливість (“let reason’s rule now rein thy thought” [12, с.

354]). Зрозумівши, як дорого коштували йому пристрасті та примхи, він налаштується на новий, позбавлений сумнівів і юнацьких безумств, спосіб життя. Про те, наскільки важко йому дається цей вибір, свідчать рядки, в яких ліричний герой закликає власну волю дослухатися до здорового глузду і поводитися чемно, а вже за волею підкориться і тіло:

For trust to this, if thou be still
My body shall obey thy will [12, с. 354].

Свідома відмова ліричного героя колицкової від пристрастей та ілюзій молодого віку не викликає подиву з огляду на перипетії життєвого шляху Гасконя – блудного сина, змученого майновими позовами та сімейними негараздами; поета й солдата, який так і залишився чужинцем при дворі Єлизавети. Як відомо, Гасконь прагнув додати до своїх творів деяку морально-етичну сентенцію, намагаючись на прикладі власного життєвого дослїду подати урок молодому читачеві. Однак шляхетна елізаветинська аудиторія засуджувала надмірну, на її думку, відвертість Гасконевиц сповідань. Письменник завжди дуже болісно переживав байдуже або негативне ставлення до своїх мистецьких спроб з боку тих, на чие схвалення і підтримку він сподївався. Холодна байдужість шляхетного читача нещадно вдарила по самолюбству амбіційного письменника та виявилася для нього важким випробуванням. Тож не дивно, що пізні твори Дж. Гасконя позначені відчуттям марноти всіх людських справ.

З огляду на зміст “Колицкової”, цю поезію можна, як видається, вважати своєрідною передмовою до другого періоду творчості Джорджа Гасконя, який за своєю ідейною спрямованістю суттєво відрізняється від першого, раннього, періоду творчості письменника-єлізаветинця. Як відомо, пізні твори Гасконя (збірка “Візерунки Дж. Гасконя”, “Повість про Гемета-відлюдника”, трактати “Барабан судного дня” і “Витончена дієта для розбірливих п’яниць”, трагікомедія “Дзеркало виховання”, поеми “Сталеве дзеркало” і “Сум радості” та ін.) наповнені пафосом захисту релігійних і моральних цінностей суспільства. З їхніх сторінок лунає гостра критика тогочасного суспільного життя: марнотратства, нестримного прагнення здобути славу та марнославства.

Оригінально використовуючи літературну форму та образність колицкової, Гасконь іде в річищі тогочасних дискусій про мистецтво Поезії. На думку пізньоренесансного літератора, добрий художній твір відрізняється від посереднього тим, що в ньому є новий і самобутній образ, *inventio* чи “вишукана вигадка”, за висловом автора [13, с. 75]. Це судження він висловив у трактаті “Деякі настановчі нотатки”, що є, по суті, першим літературно-критичним твором англійською мовою. Як зазначає Дж. Гасконь, важливу роль у формуванні приємного враження від поетичного твору покликані відігравати художні тропи, які мають бути незаялженими [13, с. 75–76]. Саме таким художнім прийомом є яскрава метафора, явлена в оригінальному задумі “Колицкової” – заколицати власну молодість.

Отже, концепт дитинства в “Колицковій” Дж. Гасконя формується, по-перше, розгортанням у творі ситуації колисання-присипання молодих сил і поривань ліричного героя. Саме звернення автора до такого жанру народної родинної лірики, як колицкова, визначає головну настроєву інтонацію твору – заспокійливий, умиротворений тон. Концепт дитинства в “Колицковій” також структурується такими компонентами, як образи діточок ліричного героя, в яких втілено його молоді наміри й бажання, та манера, в якій ліричний герой поводить з дітьми. Так ставиться до дітей доросла й досвідчена людина, яка добре усвідомлює суєтність і марноту тієї метушні, що вони здійснюють навколо себе. Водночас саме неспокій палкої та енергійної натури і є тим найприроднішим станом для ліричного героя, вихід з якого знаменує для нього перехід у сон-смерть. Тож у своїй поезії англійський літератор Дж. Гасконь виходить з уявлення про смерть як про сон. Така метафоричність свідчить про близькість

поетичній уяві елизаветинського майстра слова барокової поезики та, як видається, унаочнює тезу про стильову поліфонію англійського Відродження. Як відомо, пізніші мистецькі витвори англійської ренесансної літератури поєднують у своїй художній структурі елементи ренесансного, маньєристичного та барокового стилів. Цікаво, що найпопулярнішою метафорою мистецтва бароко стане відомий вислів П. Кальдерона “життя – це сон”. Вважаємо, що така антонімічна заміна понять, що їх зіставляли зі сном Гасконь і Кальдерон, пояснюється тим, що ці письменники були представниками різних, хоча й сусідніх, історико-літературних епох. Тож у “Колисковій” Гасконя метафорою “смерть – це сон” не лише знімається семантика негативу й остраху, а й затверджуються життєві пріоритети ренесансної особистості, котра охоче шукала й знаходила можливості для самореалізації.

Поетичний шедевр Гасконя, його “Колискова”, і сьогодні вражає читача глибиною філософської думки і вишуканістю художньої форми. По-ренесансному енергійна й діяльна, вічно молода духом особистість, Джордж Гасконь живе повним життям доти, поки навколо нього бавляться його “неслухняні діточки”: бурхлива молодість, нестримний, бентежний дух, гострий зір. Без них його життя позбавлене сенсу. Тому старість в увяленні поета – це час болісного прощання з radoщами земного буття. Мотив заколисування він використав як засіб подолання трагізму цієї ситуації.

1. *Кружков Г.* Колыбельная Гаскойна// Иностранная литература. М., 2002. № 1. 2. *Nathan L. Gascoigne's "Lullaby" and Structures in the Tudor Lyric // The Rhetoric of Renaissance Poetry. From Wyatt to Milton. Berkeley, 1974.* 3. *Courthope W. J. A History of English poetry. London, 1920. Vol. 2.* 4. *Saintsbury G. A History of Elizabethan Literature. New York, 1970.* 5. *Muir K. Introduction to Elizabethan Literature. New York, 1967.* 6. *Buxton J. A tradition of poetry. New York, 1967.* 7. *Carey J. Sixteenth and Seventeenth century prose // English Poetry and Prose, 1540-1674. London, 1970.* 8. *Courthope W. J. Цит. Праця.* 9. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К., 2006. 10. Там само. 11. *Кружков Г.* Колыбельная Гаскойна. Цит. праця. 12. *Gascoigne, George. A Hundred Sundry Flowers. 1573. Menston, 1970.* 13. *Gascoigne G. Certayne Notes of Instruction Concerning the Making of Verse or Ryme in English// English Literary Criticism: The Renaissance. New York, 1963.*

THE CONCEPT OF CHILDHOOD AS A STRUCTURE-FORMING METAPHOR OF “GASCOIGNE’S LULLABY”

Olena Lilova

The meaning of the concept of childhood in the poetic masterpiece of English Renaissance literature – “Gascoigne’s Lullaby” – is under consideration in the article. It is the literary form of the lullaby that creates the general atmosphere of quietness in the poem that serves very well for soothing noisy and naughty children – the poet’s youthful years, gazing eyes, wanton will, etc. The measured and monotonous rhythm of the verse allows the protagonist to demonstrate his ability to take his old age without excessive dramatisation. With his original *inventio* – lulling one’s youth – Gascoigne falls in with the mainstream of the poetic search of the time. Treating his little children patiently and indulgently the protagonist renounces his former boisterous lifestyle. But refusing his own nature to him actually means *dying*. The metaphor “death is a dream” points out the closeness of Gascoigne’s poetic mind to baroque poetics, which illustrates the thesis about the stylistic polyphony of the English Renaissance. It is known that in later works of Elizabethan men of letters a combination of

Renaissance, mannerism and baroque elements can be observed. G. Gascoigne's metaphor "death is a dream" not only eliminates the semantics of negative emotions or fear but also affirms the life priorities of a Renaissance man who was looking ardently for possibilities of self-realization and succeeded in finding them. Thus, singing a lullaby to one's youth is an original invention that endows the poem with an out-of-the-ordinary and sophisticated form as well as allows the author to convey one of the main ideas of his life philosophy. The court poet G. Gascoigne saw the essence of a human being's life in hopes, reveries and experiences of youth, however delusive and painful these might be.

Key words: English Renaissance poetry; Elizabethan Literature; lullaby; concept of childhood; image; metaphor.